[8] *Владимирська К.* Адміністративно-господарські санкції // Бухгалтерський тиждень. – 2004. – № 25. – С. 33.

Резюме

У статті розглянуто особливості ліцензування оптової та роздрібної торгівлі алкогольною продукцією, зокрема визначено, що запровадження спеціального порядку ліцензування в цій сфері має на меті поповнення бюджету. Обґрунтовується необхідність зміни порядку ліцензування в цій сфері в частині порядку видачі ліцензій та визначення розміру платежів за видачу ліцензії.

Ключові слова: господарська діяльність, ліцензія, орган ліцензування, ліцензіат, алкогольна продукція.

Резюме

В статье рассмотрены особенности лицензирования оптовой и розничной торговли алкогольной продукцией, в частности определено, что внедрение специального порядка лицензирования в этой сфере имеет целью пополнения бюджета. Обосновывается необходимость изменения порядка лицензирования в этой сфере в части порядка выдачи лицензий и определение размера платежей за выдачу лицензии.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, лицензия, орган лицензирования, лицензиат, алкогольная продукция.

Summary

In this article it was reviewed features of licensing of spirits wholesale and retail trade. Particularly it was defined that introduction of special system of licensing due budget charging. Necessity of licensing order modification was grounded. This modification must be directed to changing of issuance of a license and determining of a licensing fee.

Key words: economical activity, license, authority of licensing, licensee, spirits.

Отримано 3.12.2009

Г. П. ТИМЧЕНКО

Геннадій Петрович Тимченко, *кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

РОЗПОРЯДЧІ ПРАВА СТОРІН У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

Процесуальне законодавство передбачає, що в ході судового розгляду з'ясовується, чи підтримує позивач свої вимоги, чи визнає відповідач вимоги позивача та чи не бажають сторони укласти мирову угоду[1] або звернутися для вирішення спору до третейського суду (ст. 173 ЦПК, ст. 135 КАС). Як зазначає О. В. Шутенко, це універсальні права сторін, котрими вони визначають межі судового захисту, впливають на рух справи і сутність рішення, яке приймається[2]. Додамо лише, що ці права є розпорядчими за своєю суттю, тобто в їх основі лежить принцип диспозитивності, котрий припускає не тільки деталізацію і різноманітність форм і процедур, але й стимулювання активності учасників процесуальних правовідносин[3]. Тому ми приділемо увагу розгляду прав позивача на змінення позову, відмову від позову, прав відповідача на визнання позову, подання ним зустрічного позову, на право обох сторін укласти мирову угоду.

Відповідно до ст. 31 ЦПК, ст. 22 ГПК, ст. 51 КАС позивач має право протягом усього часу розгляду справи (в КАС – в будь-який час до закінчення судового розгляду, в

© Г. П. Тимченко, 2010

ГПК – до прийняття рішення у справі) змінити підставу або предмет позову. Тобто лексично ці норми побудовані таким чином, щоб уникнути будь-якого іншого тлумачення, крім одного – заборони на одночасне змінення предмета і підстави позову.

Проте варто відмітити, що таке ставлення не завжди було притаманним вітчизняному процесуальному законодавству, а втім і законодавству більш розвинених країн світу.

Так, з одного боку, ст. 322 Статусу цивільного судочинства 1864 р. передбачала, що позивач не має права збільшувати свої вимоги, змінювати їх по суті або подавати нові вимоги, хоча б вони і випливали безпосередньо із заявлених у позовному проханні. З іншого боку, в силу ст. 333 СЦС не вважалося збільшенням або зміненням вимог по суті, коли позивач виражає їх більш визначено: додає до них відсотки і прирощення, або у випадку відчуження чи втрати майна, яке складає предмет справи, вимагає від відповідача компенсації вартості майна. Іншими словами, законодавець вже тоді усвідомлював, що спосіб формулювання заборони на одночасну зміну елементів позову спричинить труднощі її практичного застосування, і тому залишив вихід із ситуації шляхом встановлення винятків із цієї норми[4].

Зарубіжне процесуальне законодавство також допускає, зрозуміло, що в певних межах, можливість одночасної зміни позивачем предмета і підстави позову. Приміром, ст. 15 Федеральних правил цивільного процесу США передбачає, що спірні питання, які не були зафіксовані в змагальних паперах, але були розглянуті за згодою сторін (очевидною чи такою, що мається на увазі), можуть вважатися існуючими в паперах. Суд може не допустити зміни обох елементів позову у випадку, якщо відповідач зуміє доказати суду, що передбачувана зміна робить надто складним для нього обстоювання своїх прав та інтересів. По суті, заборона на зміну позову пов'язується з небажанням позивача обтяжувати себе в процесі, але остаточні висновки робить суд, котрий має широку свободу в прийнятті рішення (в цьому смислі передавання вирішення питання на розсуд суду якоюсь мірою спрощує застосування законодавчих норм і є позитивним прикладом гнучкості законодавця)[5].

У судочинстві Німеччини, за свідченням М. Г. Єлисєєва, норма про заборону на зміну позову при відсутності згоди відповідача на практиці не застосовується. Причиною цього вчений називає бажання судів зекономити час на розгляд і вирішення справи, тому вони, як правило, допускають трансформацію позову, якщо це сприяє остаточному і повному вирішенню спору або дозволяє уникнути повторного звернення до суду вже з новим позовом[6].

Таким чином, як показує досвід, процесуальне законодавство не повинно жорстко ставитись до позивача і обмежувати його можливості одночасно змінити предмет і підставу позову. Загальні норми про заборону таких змін повинні доповнюватися винятками, вказівками на умови, що дозволяють провести заміну обох елементів позову. Такою є тенденція розвитку законодавства в усьому світі, і не можна відкидати позитив, котрий може принести такий підхід до питання (правий І. А. Приходько, коли пише, що єдиним позитивним моментом у недопущенні зміни і предмета, і підстав позову могло б бути те, що це дозволило б уникнути зволікання з процесом і допомогло б забезпечити інтереси відповідача. Однак у реальності, з урахуванням наявного нормативного регулювання, яке припускає можливість зміни предмета або підстав позову, зазначений вище позитивний ефект недосяжний)[7].

У зв'язку з наведеним можна подати пропозицію конкретизувати або зробити не такою суворою заборону на одночасну зміну позивачем предмета і підстави позову. Це надасть можливість позивачу реалізувати в найприйнятнішій для нього формі його право на доступний судовий захист, а суду – досягнути істини у визначенні взаємовідносин сторін і винести справедливе і законне рішення.

При зміні предмета і підстави позову уявляється важливим і питання про форми, в яких може бути здійснена заміна елементів позову. На жаль, процесуальне законодавство не містить вказівки на конкретні способи реалізації права позивача на зміни позову, йдеться лише про те, що позивач має таке право.

В процесуальній літературі висловлені різні точки зору на допустимі способи зміни позову. О. В. Рябова пропонувала відрізняти зміну підстави позову і його виправлення[8].

Г. Л. Осокіна зміну елементів позову бачила в заміні одного способу захисту на інший, в доповненні фактами чи виключенні деяких з них, вказаних позивачем, або їх уточненні[9]. С. Я. Фурса і І. А. Приходько терміном «уточнення позовних вимог» об'єднують зміну предмета або підстави позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог[10].

Отже, крім власне зміни елементів позову, прийнято виділяти такі способи модифікації позову як доповнення, уточнення, виправлення, зміна. Це дозволяє висловити думку про те, що процесуальне законодавство, використовуючи лише категорію «зміна», не враховує всіх можливих перетворень позовних вимог, котрі можуть статися в ході розгляду справи. Тому вважаємо необхідним уточнити ст. 31 ЦПК, ст. 22 ГПК, ст. 51, 137 КАС заміною словосполучення «змінити підставу або предмет позову» на «уточнити, змінити, доповнити позов»[11].

Певне значення в контексті розпорядчих дій сторін має і відмова позивача від позову. Ця проблема неодноразово ставала предметом наукового дослідження вчених-процесуалістів. Науковим результатом таких досліджень стало виділення ряду ознак, притаманних цій процесуальній дії, а саме: односторонність волевиявлення позивача; специфічні наслідки; розпорядчий характер дії[12]. Для реалізації принципу диспозитивності остання ознака має вирішальне значення, оскільки має на увазі вибір позивачем варіанта своєї поведінки – відмовитися від процесу і вимог до відповідача.

Враховуючи загальну тенденцію посилювати диспозитивні засади в правовому регулюванні, процесуальне законодавство (за винятком КАС) не передбачає контрольних функцій суду щодо відмови від позову[13]. Але тоді виникає питання, яким чином будуть сполучатися засади вільного розпорядження правом (принцип диспозитивності) і вимога винесення справедливих і законних рішень (принцип законності), дотримання процедур судового розгляду, які беруть до уваги права і інтереси інших осіб, в тому числі запобігаючи зловживанням своїми правами[14]. Крім того, процесуальне законодавство не має потреби і в згоді відповідача на закриття (в ГПК вживає термін «припинення») провадження у справі, хоча він може бути заінтересований в остаточному розгляді і вирішенні справи. Тому правило, котре зобов'язує суд не приймати відмову позивача від позову і відповідно не закривати (припиняти) провадження у справі, якщо немає на це згоди відповідача, повинно бути включене в процесуальне законодавство.

Одною з розпорядчих дій є також визнання позову відповідачем. Природа визнання, його види, наслідки виконання такої процесуальної дії давно привернули увагу процесуальної науки. Найпоширенішим є розуміння визнання позову як висловленого в суді волевиявлення відповідача, яке містить беззастережну згоду на задоволення позовної вимоги і спрямоване на закінчення процесу шляхом доброго для позивача судового рішення[15].

Наведені положення свідчать про те, що в питанні про поняття «визнання позову» не виникає суттєвих розбіжностей. Як найзагальніші ознаки цієї процесуальної дії можуть бути виділені суб'єктний склад визнання (відповідач), а також наслідки зробленого визнання – винесення рішення, котрим задовольняються позовні вимоги позивача. Включення у визначення ознаки беззастережності, на наш погляд, є цілком правомірним, оскільки дозволяє провести відокремлення від інших дій розпорядчого значення.

Проте останнє зауваження має дещо спірний характер. Йдеться про те, що не всі вчені визнають розпорядчість такої дії. Зокрема, В. К. Пучинський вважав, що при визнанні позову відповідач не розпоряджається матеріальним і процесуальним правом. Свої висновки правознавець обґрунтовував аналізом таких процесуальних дій як визнання факту і визнання позову. На думку В. К. Пучинського, хоча ці дії мають різні зміст і кількісне вираження, все ж вони однакові за своєю правовою природою (в їх витоках лежить принцип змагальності)[16].

І все ж більша частина теоретиків процесуального права наполягає на розпорядчому характері визнання позову відповідачем. Йдеться про те, що відповідач, а втім і позивач, беручи участь у процесі з метою захисту своїх прав і інтересів, володіє сукупністю специфічних процесуальних засобів, наприклад, правом заперечувати проти позову або по-

дати зустрічний позов. Принцип диспозитивності виявляється в даному випадку в тому, що відповідач має можливість своїми діями змінити спрямованість судового розгляду, вибрати ті процесуальні засоби захисту, котрі найбільше відповідають його інтересам, в тому числі і шляхом відмови від їх використання, що спричиняє припинення спору з позивачем і винесення рішення суду про задоволення позову.

У зв'язку з висловленим не можна погодитися з думкою В. К. Пучинського відносно правової природи визнання позову. Спільність визнання факту і визнання позову полягає лише в тому, що відповідач, вибираючи шлях визнання, фактично перестає доказувати свою позицію у питаннях тільки підстави позову. І якщо для визнання факту головне полягає в тому, що відповідач погоджується з позивачем стосовно обставин справи, то у визнанні позову погодження з яким-небудь фактом є лише проміжним етапом, котрий між іншим може і не наступити. Отже, для розглядуваних дій властива і різна цільова спрямованість. Для визнання факту – це припинення спору тільки щодо факту, що обґрунтовує позов. Спір же в цілому продовжує існувати. Для визнання позову – це припинення спору повністю з відповідними правовими наслідками.

Крім того, розрізняти правову природу визнання факту і визнання позову змушує відмінність їх генезису. У випадку визнання факту витоком є принцип змагальності, стрижень котрого складають правила доказування. Визнання позову своїм витоком має принцип диспозитивності. Ось чому правила, які характерні для інституту доказування, для визнання позову не мають визначального значення. За підставу відмови у прийнятті визнання позову виступає суперечність закону або порушення свобод, прав чи інтересів інших осіб (ст. 174 ЦПК, ст. 78 ГПК, ст. 112 КАС).

Проявом принципу диспозитивності є і можливість відповідача подати зустрічний позов. По суті, така процесуальна дія – це основний засіб захисту відповідача. Тому законодавець не може обминути питання, пов'язані з реалізацією права відповідача на захист, котре в сучасних умовах часто відходить на другий план.

Заслуговує уваги, що в зарубіжному праві традиційно не закріплюють поняття «зустрічний позов», обмежуючись регламентацією деяких процедур його застосування. Зокрема, об'єктом законодавчого регулювання є порядок подання зустрічного позову, суб'єкти, котрі мають на це право, підстави позову[17].

Існують, як мінімум, два підходи, дві концепції зустрічного позову і відповідно підстав його прийняття і розгляду (це, мабуть, пояснюється різним баченням ролі і значення принципу диспозитивності). Приміром, відповідно до першого підходу, котрий, до речі, властивий країнам англо-саксонської правової системи, суди схильні приймати всі зустрічні позови, які можуть виникнути. При цьому допускається, що ці позови можуть випливати з різних правовідносин. Єдина умова – однаковий суб'єктний склад. Другий підхід більше характерний для країн, що належать до континентальної правової сім'ї. Для прийняття зустрічного позову необхідною є лише воля суду, тобто суд за власним розсудом вирішує питання про прийняття позову або про відмову прийняти його[18].

У зв'язку з цим цілком природно постає питання про те, як реалізується концептуальне бачення інституту зустрічного позову в процесуальному законодавстві України[19]. Вважаємо, що деякі положення процесуального закону не повністю відповідають первісним намірам і не зовсім адекватні принципам судочинства.

Так, допущення у процес зустрічного позову поряд з первісним спрямоване на вирішення завдань своєчасного і швидкого розгляду судових справ. Але це призводить і до збільшення кількості необхідних процесуальних дій, котрі має виконати суд, що значною мірою уповільнює хід процесу і ставить законодавця перед необхідністю пошуку того балансу, при котрому будуть дотримані інтереси і сторін, і правосуддя. А втім, ця проблема стояла перед законодавцем ще задовго до наших днів. Один з найавторитетніших вчених XIX ст. – В. К. Адамович – описуючи в своєму інтересному дослідженні зустрічний позов і судочинство Франції і Німеччини, критично ставився до прагнення законодавців надмірно прискорити процес. Про отримані при цьому результати вчений написав такі рядки: «скороченість, яка дійшла до повного вигнання засобів захисту, а, отже, і заліку (погашення взаємних зобов'язань) шляхом зустрічного позову»[20].

ЦПК містить положення про те, що зустрічний позов приймається до розгляду спільно з первісним позовом, якщо обидва позови взаємозв'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин, або коли за позовами можуть зараховуватися зустрічні вимоги, або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову (ст. 123). Подібна норма передбачена і в ГПК. Зокрема, в силу ст. 60 відповідач має право до прийняття рішення щодо спору подати до позивача зустрічний позов для спільного розгляду з первісним позовом. Зустрічний позов повинен бути взаємно пов'язаний з первісним.

Вважаємо, що таке законодавче формулювання не є достатньо вдалим (здебільшого це стосується ЦПК). Це пов'язано з тим, що за смислом закону можливість прийняття зустрічного позову припускає як умови не тільки взаємозв'язаність позовів, але й доцільність їх спільного розгляду. І якщо з першою умовою більш-менш все ясно, – взаємозв'язок позовів дозволить винести справедливе рішення – то вимога доцільності має скоріше загальний характер, не такий конкретний, як повинно бути в нормах закону, вона може дозволити «виростати» суддівському свавіллю, коли від рішення судді залежатиме право відповідача на захист. Адже суддя не може розраховувати наперед, якими будуть дії сторін і чи справді є доцільним об'єднати розгляд їх вимог в одному провадженні.

Крім того, чи багато на практиці трапляється справ, у котрих поєднуються вимоги взаємозв'язаності позовів і доцільності їх спільного розгляду? Відповідь, на нашу думку, очевидна. Таким чином, ч. 2 ст. 123 ЦПК потребує вдосконалення і викладення в іншій редакції.

Прикладом правильного розуміння інституту зустрічного позову може бути ч. 1 ст. 123 ЦПК, згідно з котрою відповідач має право до або під час попереднього судового засідання подати зустрічний позов (чого не можна сказати про ст. 60 ГПК). Ця норма має своєю метою убезпечити процес від зловживань з боку несумлінних відповідачів, оскільки у відповідача з моменту отримання копії позовної заяви є достатньо часу для визначення своєї правової позиції і відповідно процесуальних засобів захисту. Як писав вже згаданий нами В. К. Адамович, обмежувати право відповідачів подавати зустрічні позови слід для кожного конкретного випадку в залежності від наявності ознак ускладнення провадження, що повинен визначати суд на підставі закону; інакше кажучи, ці ознаки мають бути попередньо чітко визначені і сформульовані в процесуальному законодавстві[21].

Як вдосконалення розглядуваного інституту, зокрема, стосовно доповнення норми, яка обмежує час подання зустрічного позову, можна передбачити можливість збільшення строків розгляду справ. При цьому можна вказати, що строк розгляду справи може бути збільшений, якщо у справі заявлено зустрічний позов, розгляд котрого пов'язаний з необхідністю виконання значного обсягу процесуальних дій. Це дозволить підтримувати необхідний баланс інтересів позовників і суду: з одного боку, є можливість подання зустрічних позовів, з другого боку, захищені інтереси суду щодо дотримання розумних строків розгляду судових справ[22].

До числа класичних диспозитивних прав належить право сторін укласти мирову угоду. І якщо само існування цього права не підлягає сумніву, то оцінка його природи може бути суттєво різною. Не останню роль в цьому відіграє процесуальне законодавство, котре не розкриває поняття «мирова угода». Аналіз теоретичних досліджень вчених дозволяє виділити ряд концепцій мирової угоди і відповідно ознак, які притаманні цій процесуальній дії.

Так, С. А. Якубов, аналізуючи права і обов'язки сторін, дійшов висновку, що мирова угода є процесуальним правом сторін, через реалізацію котрого сторони можуть розпоряджатися своїми суб'єктивними матеріальними правами і з допомогою і контролем суду розв'язати спір про право цивільне[23]. Р. Є. Гукасян сутність питання про природу мирової угоди пов'язує з волевиявленням заінтересованих осіб. Згідно з цим підходом, мирова угода є спосіб вирішення спору сторонами на взаємно допустимих для них умовах[24].

Сучасні процесуалісти продовжують дослідження сутності мирових угод. При цьому отримані в результаті цих досліджень висновки свідчать про спадкоємність наукових

знань. Приміром, Д. Д. Луспеник під мировою угодою розуміє досягнуту сторонами в ході судового розгляду під контролем суду і основану на взаємних поступках угоду, котра по-новому визначає їх права і обов'язки[25]. С. Я. Фурса після аналізу мети, з котрою звичайно укладаються між сторонами мирові угоди, дійшла висновку, що цей інститут призначений для врегулювання спору на основі взаємних поступок щодо прав і обов'язків сторін, а також предмета позову[26].

Можна побачити, що запропоновані правознавцями розуміння мирової угоди мають під собою нормативно-правову основу. Так, відповідно до ст. 175 ЦПК мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і може стосуватися лише предмета спору і прав та обов'язків сторін. Схоже положення сформульовано і в ст. 113 КАС (але йдеться про примирення сторін, незрозуміло тільки, чому це саме примирення замикається на мировій угоді, де інші варіанти закінчення примирення).

Як нам уявляється, позиція законодавця, котрий взаємні поступки вважає необхідною ознакою мирової угоди, потребує уточнення[27]. Для судового процесу як такого немає значення – чи була домовленість про взаємні поступки, чи ні (головне, щоб були дотримані права, свободи чи інтереси інших осіб і не було суперечності закону). В разі укладення мирової угоди провадження у справі підлягає закриттю. Однак безперечним є і той факт, що досягнути мирової угоди можна шляхом взаємних поступок один одному. А втім, це вже питання стимулів для досягнення мирових угод.

Частина 2 ст. 175 ЦПК передбачає, що сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. Якщо мирову угоду або повідомлення про неї викладено в адресованій суду письмовій заяві сторін, ця заява приєднується до справи (інтересно відмітити, що інші розпорядчі дії в ЦПК і КАС підпорядковані такому ж процесуальному регламенту. І тільки ГПК вимагає, щоб первісно було наявне таке волевиявлення у письмовій формі).

Тому можна погодитися з думкою М. А. Рожкової про те, що законодавець, закріплюючи можливість укладення мирових угод в усній формі, йшов за усталеною традицією – процесуальне законодавство завжди припускало можливість усної мирової угоди. Між тим такого підходу, цілком прийнятного у XIX – на початку XX ст., сьогодні остаточно позбулися. У наш час, коли сторони спору в переважній більшості є грамотними, мирова угода, якою оформляється волевиявлення обох сторін, повинна бути втілена у письмову форму. Письмове оформлення досягнутих домовленостей про врегулювання спору насамперед буде дисциплінувати самі сторони. Крім того, це почасти спростить роботу суддів, оскільки формулювати умови мирової угоди будуть самі сторони, а робота суду полягатиме в перевірці їх волевиявлення на предмет відповідності закону і відсутність порушень прав третіх осіб[28].

При законодавчому визначенні мирових угод варто звернути увагу на питання про зміст досягнутих угод, точніше кажучи, в яких межах можливе укладення такої угоди. Ст. 175 ЦПК, ст. 78 ГПК, ст. 113 КАС говорять про те, що мирова угода може стосуватися лише предмета позову та прав і обов'язків сторін. По суті йдеться про те, що суд при визнанні або невизнанні мирової угоди не повинен виходити за рамки розглядуваного правовідношення. Проте чи у всіх випадках треба додержуватися такого обмеження?

Вважаємо, що ні, особливо якщо поставити собі питання – навіщо існує взагалі судова влада. Кращим, на наш погляд, є з'ясування своїх взаємовідносин самими сторонами, коли суд не вдається до примусу, а тільки сприяє мирному вирішенню спору. З огляду на це вихід за межі правового спору і дозволяє сторонам досягнути взаємовигідного розв'язання їх проблем з урахуванням власних інтересів. Без цього мирова угода може не зіграти в повній мірі своєї ролі. Певна річ, це скоріше виняток, ніж загальне правило. Тим не менше, не можна зачинити сторонам вихід із спору, який виник. За орієнтовні ознаки, коли можна вийти за рамки предмета позову та прав і обов'язків сторін, слід прийняти: мета – припинення вже розпочатого правового спору; умови мирової угоди адресуються тільки її суб'єктам, а не яким-небудь третім особам; мирова угода відповідає

встановленій законом процесуальній формі як така, що не суперечить закону і не порушує прав, свобод чи інтересів інших осіб.

Відповідно до ст. 175 ЦПК закриваючи провадження у справі, суд за клопотанням сторін може постановити ухвалу про визнання мирової угоди (ст. 78 ГПК передбачає, що суд виносить ухвалу, котрою затверджує мирову угоду і припиняє провадження у справі). Якщо умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права, свободи чи інтереси інших осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у визнанні мирової угоди і продовжує судовий розгляд.

---

[1] У ст. 135 КАС – чи не бажають сторони примиритися.

[2] Шутенко О. В. Проблеми диспозитивності в цивільному судочинстві: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. – Х., 2003. – С. 11.

[3] *Клепикова М. А*. Судебный контроль за распорядительными действиями сторон в гражданском и арбитражном процессе // Арбитражный и гражданский процесс. – 2005. – № 9. – С. 6.

[4] *Приходько И. А*. Доступность правосудия в арбитражном и гражданском процессе: основные проблемы. – СПб.: Издательский Дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – С. 377-378; *Иевлев П. А*. Изменение иска в судебной и судебно-арбитражной практике. – СПб.: ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2009. – С. 83.

[5] *Иевлев П. А*. Изменение иска в судебной и судебно-арбитражной практике. – СПб.: ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2009. – С. 83-84.

[6] *Елисеев Н. Г*. Гражданский процесс ФРГ. – М.: МГУ, 1989. – С. 82.

[7] *Приходько И. А*. Доступность правосудия в арбитражном и гражданском процессе: основные проблемы. – СПб.: Издательский Дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – С. 380.

[8] *Рябова Е. В.* Основание иска в советском гражданском процессе: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. – М., 1964. – С. 16-19.

[9] *Осокина Г. Л*. Гражданский процесс. Общая часть. – М.: Юристъ, 2003. – С. 462-463.

[10] *Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В.* Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2006. – С. 139; *Приходько И. А.* Доступность правосудия в арбитражном и гражданском процессе: основные проблемы. – СПб.: Издательский Дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – С. 378-379.

[11] *Иевлев П. А*. Изменение иска в судебной и судебно-арбитражной практике. – СПб.: ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2009. – С. 91.

[12] *Орлова Л. М*. Права сторон в гражданском процессе. – Минск: Изд-во БГУ, 1973. – С. 85-88; Советский гражданский процесс / Под ред. М. А. Гурвича. – М.: Высшая школа, 1975. – С. 124; *Викут М. А.*, *Зайцев И. М.* Гражданский процесс России. – М.: Юристъ, 1999. – С. 214.

[13] *Клєпікова М. А*. правильно помітила, що обмеження принципу диспозитивності, суворішання судового контролю, обмеження ініціативи сторін спрямовані на посилення публічноправових засад. Конституційне право на судовий захист надає сторонам можливість розв'язати законним шляхом конфлікт, який виник між ними. Але оскільки відмова від даного права позбавляє сторону можливості знову вдатися до допомоги правосуддя, то контроль за відмовою від позову, безумовно, є необхідним. Разом з тим уявляється, що формулювання закону має містити вказівку на те, що відмова від позову не приймається, якщо це суперечить закону і порушує публічні інтереси, приміром, інтереси невизначеного кола осіб чи суб'єктів, котрі підпадають під дію незаконного нормативного акта. Див.: *Клепикова М. А*. Судебный контроль за распорядительными действиями сторон в гражданском и арбитражном процессе // Арбитражный и гражданский процесс. – 2005. – № 9. – С. 6-7.

[14] Як пише *А. В. Юдін*, відмова позивача від позову може бути спрямована на заподіяння шкоди правам і інтересам інших осіб, наприклад, позивач відмовляється від позову не з метою дійсної відмови від майнових претензій до відповідача, а з метою неправомірного звільнення останнього від майнової відповідальності перед іншими особами або з іншими неправомірними цілями. Див.: *Юдин А. В.* Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве. – СПб.: Издательский Дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – С. 257.

[15] *Пятилетов И. М*. Распоряжение сторон гражданскими материальными и процессуальными правами в суде первой инстанции: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. – М., 1970. – С. 21.

[16] *Пучинский В. К.* Признание стороны в советском гражданском процессе. – М.: Госюриздат, 1955. – С. 31.

[17] *Дробязкина И. В.* Международный гражданский процесс: Проблемы и перспективы. – СПб.: Юрид. Центр Пресс, 2005. – С. 223.

[18] *Попов В. В.* Встречный иск как форма реализация принципов гражданского процессуального права. // Юридические записки. – Вып. 19. – Воронеж, 2005. – С. 252.

[19] Правильно пише *С. Я. Фурса* про необхідність на законодавчому рівні дати поняття «зустрічний позов». Див.: *Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В.* Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2006. – С. 414.

[20] Цит за: Попов В. В. Встречный иск как форма реализация принципов гражданского процессуального права. // Юридические записки. – Вып. 19. – Воронеж, 2005. – С. 256.

[21] Цит за: *Попов В. В.* Встречный иск как форма реализация принципов гражданского процессуального права. // Юридические записки. – Вып. 19. – Воронеж, 2005. – С. 262.

[22] *Попов В. В.* Встречный иск как форма реализация принципов гражданского процессуального права. // Юридические записки. – Вып. 19. – Воронеж, 2005. – С. 259.

[23] *Якубов С. А.* Права и обязанности сторон в советском гражданском процессе: Дис. … канд. юрид. наук. – Л., 1961. – С. 216-217.

[24] *Гукасян Р. Е.* Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве: Автореф. дис. … д-ра юрид. наук. – Свердловск, 1970. – С. 29.

[25] *Луспеник Д. Д.* Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. – Х.: Харків юридичний, 2006. – С. 159.

[26] *Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В*. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2006. – С. 500.

[27] *Бортнік О. Г*. Мирова угода в цивільному судочинстві: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. – К., 2007. – С. 4.

[28] *Рожкова М. А*. Проблемы регулирования мирового соглашения в ГПК РФ // Тенденции развития гражданского процессуального права России. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2008. – С. 294-295.

Резюме

В статье на основе положений теории процессуального права, новейшего законодательства, зарубежного опыта проводится исследование распорядительных прав сторон. В работе раскрыты основные теоретические и практические аспекты проблемы, связанные с изменением и признанием иска, отказом от него, подачей встречного иска, заключением мирового соглашения. Внесены предложения по совершенствованию процессуального законодательства.

Ключевые слова: распорядительные права, изменение иска, отказ от иска, признание иска, встречный иск, мировое соглашение.

Резюме

У статті на підставі положень теорії процесуального права, новітнього законодавства, зарубіжного досвіду та узагальнення правозастосувальної практики проводиться дослідження розпорядчих прав сторін. У роботі розкрито основні теоретичні та практичні аспекти проблеми, котрі пов'язані із зміною і визнанням позову, відмовою від нього, поданням зустрічного позову, заключенням мирової угоди. Внесено пропозиції по удосконаленню процесуального законодавства.

Ключові слова: розпорядчі права, зміна позову, відмова від позову, визнання позову, зустрічний позов, мирова угода.

Summary

In the article, on the basis of positions of the theory of a procedural right, the newest legislation, foreign experience research of the administrative rights of the parties is conducted. In the work the basic theoretical and practical aspects of a problem connected with change and a recognition of the claim opened by refusal of it, counterclaim giving, the conclusion of the agreement of lawsuit. The offers for perfection of the remedial legislation are made.

Key words: the administrative rights, claim change, refusal of the claim, a claim recognition, the counterclaim, the agreement of lawsuit.

Отримано 25.01.2010